

ÇANKIRI'DAKİ KÖY ADLARI ÜZERİNE COĞRAFI AÇIDAN BİR İNCELEME

*Yrd. Doç. Dr. B.Ünal İBRET**

ÖZET

Köy adları bir bölgenin fiziki özelliklerinin yanısıra beşeri ve iktisadi özelliklerini ortaya koyan önemli değerlerdendir. Bu sebeple Türkiye'nin tabii ve sosyo-kültürel özelliklerinin ortaya konmasında köy adlarından faydalanmak mümkündür. Bu açıdan Çankırı bölgesi oldukça fazla önemi bulunan bir bölgedir. Çünkü burası Anadolu'da Türk iskânının başladığı dönemde bir Uç Bölgesi olmasının yanısıra, Moğol istilası sırasında güvenli bir bölge görevi görmüş ve yoğun olarak Türk boy, oymak ve aşiretlerinin yerleşim bölgesi olmuştur. Ayrıca Anadolu'nun merkezi bölgesi olduğu için çevresine fazlaca açılmamış ve bu özelliğine bağlı olarak ta geçmişten günümüze kadar gelen dönemde, köy adlarının fazlaca bozulmadan kaldığı örnek bir bölge olarak kalmıştır. Bu çalışmada Çankırı'da ki köy adlarının %49,6'sının adını tabii unsurlardan, %50,4'ünün de beşeri ve ekonomik unsurlardan aldığı ortaya çıkmıştır. Tabii unsurlar içerisinde su ve bitki isimlerinin, beşeri ve ekonomik unsurlar içerisinde de Türk boy, oymak ve aşiretlerinin isimleri ile ören yerlerinin adları ön plana çıkmaktadır.

GİRİŞ

Dünya üzerindeki belirli bir bölge bölüm yâda yörenin vatan haline gelmesinde yerleşmelere verilen isimlerin son derece önemli bir rolü bulunmaktadır. Gerçektende insanlar üzerinde yaşadıkları ve hâkimiyet kurdukları sahalardaki yerleşmelere isim verirken yerleşmenin bulunduğu yerin fiziki özelliklerinin yanısıra beşeri ve iktisadi özelliklerini de dikkate almakta ve o yerleşmeye kendi dil, kültür, örf ve adetlerine en uygun isimleri vermektedir. Bu sebeple, yerleşmenin coğrafi, tarihi ve genel karakterini tanımada rol oynayan yer adlarının önemi büyüktür.¹

*Gazi Üniversitesi Kastamonu Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü'nde öğretim üyesidir.

¹ ALAGÖZ, A.C., (1984), **Türk Yer Adları Üzerine Bazı Düşünceler**, Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay., No:60, Ankara, s.11.

Köy adları; Fransızca'dan dilimize Toponimi olarak geçmiş olan yeradları biliminin içerisinde incelenmektedir.² Toponimi olarak da bilinen bu bilimin tarihin, coğrafyanın, folklor ve diğer bazı disiplinlerin yardımcıları olarak da bilim sisteminde oldukça önemli bir yeri bulunmaktadır. Yeradları ve coğrafya araştırmalarında, mahalli tabirlerin ve coğrafi ünitelerin ortaya çıkarılması, oldukça çok uğraşılması gereken ve fakat çok ilgi çekici konulardan birini oluşturmaktadır.³

Türkiye'de ki köy adları, Türkiye'nin sosyo-kültürel ve ekonomik özelliklerinin ortaya konulmasında alan araştırmacılarına başlangıç noktası oluşturan temel unsurlardan birisidir. Çünkü milli kültür mirasımızdan anlaşılıyor ki, göçebe, yarı göçebe ve yerleşik Türk toplulukları en eski çağlardan beri, arazi parçalarını adlandırıp belirtmede, adeta bir Coğrafyacı dikkati ile durmuşlardır.⁴ Yerleşme tarihi çok eskilere uzanan Anadolu'nun XI. yüzyıldan beri Türkleşmeye başlamasına karşılık, yer adlarının büyük çoğunluğunun Türkçe adlardan oluşmalarında, burada kurulan Selçuklu ve Osmanlı İmparatorlukları gibi güçlü ve büyük Türk devletlerinin önemli etkilerinin olduğu görülmektedir.⁵

Türkiye'de köy adları üzerine yapılan detaylı araştırmalarda, köy adlarının araştırmayı yapan araştırmacıların uzmanlık alanlarına göre değişik şekillerde tasnif edildiği görülmektedir. Bu açıdan bakıldığında, köy adları üzerinde Karaboran'ın, doğal çevre elemanlarını (Topografik, Hidrografik, Litolojik, Fitolojik, Zoolojik); Sümer'in ise beşeri çevre elemanlarını (Boy, Soy, Ağa, Bey, Meslek, Paşalar, Dini inanışlar, Kaleler, Höyükler) ön plana çıkardığına değinen Doğanay; Türkiye'de ki köy adlarını Coğrafi bakış açısına uygun olarak iki büyük kategoriye ayırmıştır. Doğanay'a göre köy adları Fiziki Coğrafya terimlerinden

² DOĞANAY, H., (1997), **Türkiye Beşeri Coğrafyası**, MEB Yay. No:2982, İstanbul, s.338.

³ KARABORAN, H., (1984), **Türkiye'de Mevki Adları Üzerine Bir Araştırma**, Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, a.g.e., s. 97.

⁴ ERÖZ, M., (1984), **Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları**, Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, a.g.e., s. 43.

⁵ EMİROĞLU, M., (1984), **Bolu Yöresi Yer Adları**, Türk Yer Adları Sempozyumu, a.g.e., s.182.

adlarını alan köyler ile Beşeri ve İktisadi Coğrafya terimlerinden adlarını alan köyler olmak üzere iki büyük kategoriye ayrılmıştır.⁶

Çankırı'da ki köy adları incelendiğinde, köylere ad vermede hem doğal çevre ve hem de beşeri çevre elemanlarının beraberce önem taşıdıkları müşahede edilmiştir. Bu sebeple Çankırı'da ki köy adları ana başlıklar halinde Doğanay tarafından sınırları konulmuş olan kategori dahilinde incelenmiştir.

Çankırı yöresi iklim toprak ve bitki örtüsü gibi Fiziki Coğrafya özellikleri açısından bir geçiş bölgesi özelliğindedir. Ayrıca bu bölge Türklerin Anadolu'ya girmesiyle birlikte Türk akıncılarının Kızılırmak ve Devrez Çayı vadilerini takiple sokuldukları doğal yollar üzerinde bulunan bir Uç Bölgesi'dir. Bu özellikleri dolayısıyla Çankırı yöresi Türk kültür ve medeniyeti açısından önemli köy isimlerinin bulunduğu bir bölge olduğu için inceleme sahası olarak seçilmiştir.

1.Çankırı'nın Coğrafi Özellikleri

1.1. Türkiye Üzerindeki Yeri

Çankırı ili İç Anadolu ile Karadeniz Bölgeleri arasında bir geçiş kuşağı üzerindedir. Orta Anadolu'nun kısmen kuzeyini kuşatan bu il, Karadeniz Havzası'nın drenaj alanı dâhilindedir. Matematik konum olarak 40° 30' ve 41° Kuzey Enlemleri ile 32° 30' ve 34° Doğu Boylamları arasında bulunan Çankırı ili; kuzeyden Kastamonu ve Karabük, güneyden Ankara ve Kırıkkale, Batıdan Bolu, doğudan ise Çorum illeriyle çevrilmiştir (Şekil:1).

İzdüşüm alanı 7592 km² olan Çankırı ilinin topraklarının bir kısmı İç Anadolu Bölgesi'nde, bir kısmı da Karadeniz Bölgesi'nin sınırları içerisindedir. Bu sebeple Çankırı İli iklim, toprak ve bitki örtüsü gibi Fiziki Coğrafya özellikleri açısından olduğu kadar, bu şartlar altında şekillenmiş olan Beşeri ve Ekonomik Coğrafya özellikleri açısından da geçiş bölgesi özelliği göstermektedir.

⁶ DOĞANAY, H., (1997), a.g.e., s.343-344.

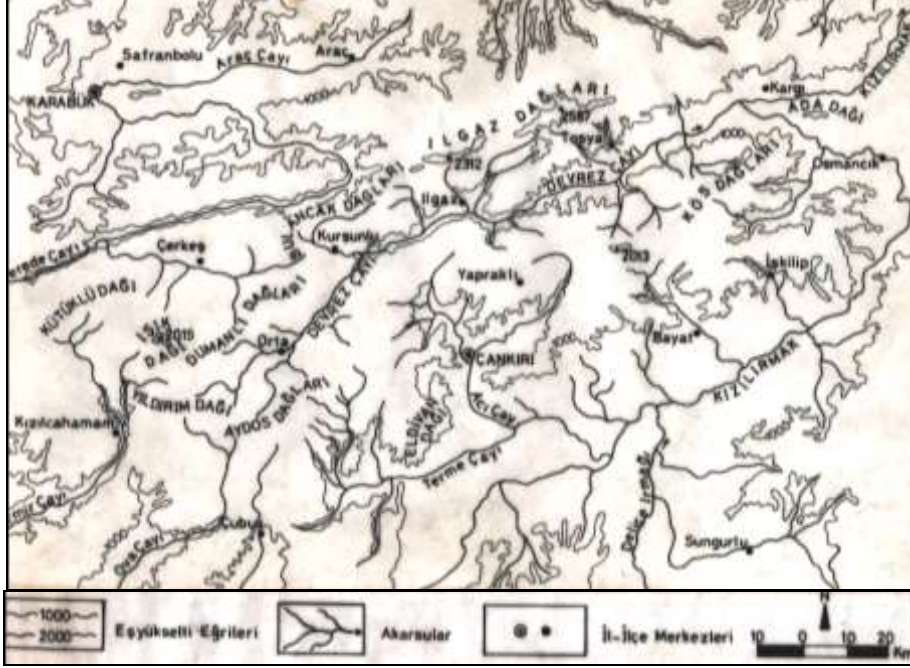

Şekil 1. Çankırı'nın Türkiye Üzerindeki Yeri.

1.2. Fiziki Coğrafya Özellikleri

Çankırı'da kuzeyden güneye ve batıdan doğuya doğru gidildikçe topografik peyzaj değişmektedir. İlin kuzeyinde ve batısında yüksek bir dağlık kuşak uzanırken, doğusunda alçak tepelere güneyinde ise plato düzlüklerine geçilmektedir. Bu ilin kuzeyindeki Kastamonu ile sınırını oluşturan Ilgaz ve Kös Dağları'nda yükseltisi 2000 metrenin üzerine çıkmaktadır. Çankırı, yükseltisi Köstepe'de 2065 metreyi bulan Kös Dağı masif kütesinin vasıtasıyla Kastamonu'nun Tosya ilçesinden; Diğer bir masif kütle olan Ilgaz Dağları vasıtasıyla da Kastamonu'nun İhsangazi ve Araç ilçelerinden ayrılmaktadır. Yaklaşık 186 km boyunca doğu-batı doğrultusunda uzanarak İç Anadolu'yu Karadeniz'den ayıran ve yüksekliği Küçükhacettepe'de 2587 metreyi bulan Ilgaz Dağları bu yükseltisi ile Kuzeybatı Anadolu'nun en yüksek noktalarından birisidir. Çankırı'nın kuzey sınırı gibi batı sınırı da bir hat şeklinde yüksek dağ sıralarını takip etmektedir. Batıda Çankırı'nın sınırı Çit, Karataş, Işık, Elden ve Eldivan Dağları'nın su bölümü çizgisinden geçmektedir. Çankırı'nın

doğu sınırını Erikli, Sarıkaya ve Akçakaya Dağlarına dayanmakta, güney sınırı ise plato düzlüklerinden geçmektedir (Şekil:2).

Şekil 2. Çankırı ve Yakın Çevresinin Topografya Haritası.

Çankırı'nın büyük ovaları Kızılırmak ve tabilerinin üzerinde gelişmiştir. Bunlardan en önemlileri Terme, Orta, Kurşunlu ve Ilgaz Ovalarıdır. Terme Ovası Terme Çayı'nın Kızılırmak'a dahil olduğu kesimde gelişirken; Orta, Kurşunlu ve Ilgaz Ovaları Kızılırmak'ın Anadolu'nun batısına doğru en fazla sokulan büyük kollarından olan Devrez Çayı'nın vadi tabanına yerleşmiştir. İlde Filyos Çayı'nın kolları boyunca Melan, Çerkeş ve Eskipazar'da da ovalar bulunmakla birlikte, bunlar vadi tabanında gelişmiş küçük ovalardır.

Jeolojik açıdan incelendiğinde Çankırı arazisinin büyük bir kısmının Mezozoik ve Tersiyere ait olduğu görülmektedir. Paleozoike ait araziler ilin kuzeyden sınırını çizen Ilgaz ve onun bir devamı şeklinde bulunan Kös Dağları masif kütlelerinde mostra vermektedir. Ilgaz Dağları güneyinden ülkemizin en aktif fay zonu olan **Kuzey Anadolu Fay Zonu** içerisine yerleşmiş olan Devrez Çayı ile Kös Dağı'ndan ayrılmıştır. Devrez vadisi boyunca Neojene ait serilerden Alüvyona

geçilmektedir. İlde Mezozoike ait seriler literatüre **Galatya Masifi** olarak geçmiştir. Galatya Masifi içerisinde Erenler(Oluk) ve Dumanlıdağ'da andezit püskürmeleri meydana gelmiş ve volkanik unsurlar Orta, Kurşunlu, Ilgaz ve Çubuk'u içine alan geniş bir alanda yayılmıştır.⁷ Tersiyerin izleri ilin daha ziyade güneyindedir. Alçıtaşı, kil ve marn serileriyle kaplı Tersiyer arazileri Kızılırmak, Şabanözü ve Eldivan çevrelerinde bulunmaktadır. Çankırı şehri de Oligomiyosen yaştaki alçıtaşı serileri üzerinde gelişmiştir.

Çankırı'nın İklim özellikleri incelendiğinde, bu bölgenin tam olarak bir iklimin bölgesi içerisine dahil olmayıp bir geçiş iklimi özelliği gösterdiği anlaşılmaktadır. İlin kuzeyinde **Karadeniz Ardı** olarak ifade edilen bir iklim hakim iken, güneye doğru inildikçe İç Anadolu'nun hakim karasal iklimine geçilmektedir. Bu sebeple Çankırı Karadeniz ve İç Anadolu Karasal iklimleri arasında bir geçiş iklimi özelliğine sahiptir. Çankırı Merkez Rasat İstasyonu'nun ölçümlerine göre yıllık ortalama sıcaklık 11.1 °C'dir. En sıcak ay ortalaması 23.1 °C ile Temmuz, en soğuk ay ortalaması da -0.6 °C ile Ocak ayıdır. Bu duruma göre Çankırı'nın yıllık kontinentalite derecesi 22.5 °C'yi bulmaktadır (Tablo: 1.).

Tablo 1. Çankırı'da Yıllık Ortalama Sıcaklık ve Yağış Değerlerinin Aylara Göre Dağılışı (1931-1990).

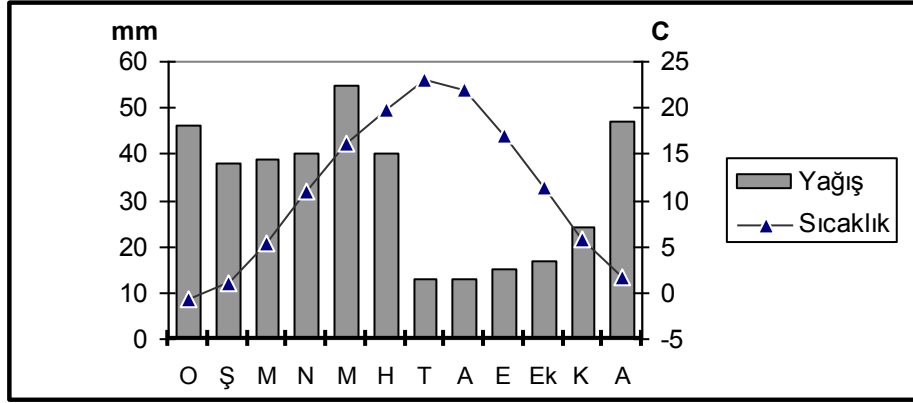
Aylar	O	Ş	M	N	M	H	T	A	E	Ek	K	A	Yıllık
Sıcaklık °C	-0.6	1.0	5.4	10.9	16.1	19.9	23.1	22.0	17.0	11.4	5.8	1.6	11.1
Yağış (mm)	46	38	39	40	55	40	13	13	15	17	24	47	387

Kaynak: Devlet Meteoroloji İşleri Genel Müdürlüğü Verilerinden Derlenmiştir.

Çankırı Rasat İstasyonu'nun verilerine göre Çankırı'nın yıllık toplam yağış miktarı ortalaması 387 mm kadardır. İlde kuzeye doğru gidildikçe Karadeniz İklimi'nin tesirleri kendisini hissettirmeye başlamakta ve Ilgaz Rasat İstasyonu'nun 1960-1990 ölçümlerine göre yıllık yağış ortalaması 473.8 mm'ye kadar yükselmektedir. İlin yağış rejimi incelendiğinde yağışların %34.6'sının İlkbahar mevsiminde, %33.8'inin Kış mevsiminde, %17.2'sinin yaz mevsiminde ve %14.4'ünün de Sonbahar

⁷ AKKUŞ, A., (1980), **Devrez Çayı Vadisi'nin Jeomorfolojisi**, K.T.Ü. Yay. No:109. Trabzon, s.56-58.

mevsiminde düştüğü anlaşılmaktadır. Yine en fazla yağış 55 mm ile Mayıs, en az yağışta 13 mm ile Temmuz ve Ağustos ayında düşmektedir (Şekil.2.).

Şekil 3. Çankırı'da Yıllık Ortalama Sıcaklığın ve Yağışların Aylara Dağılımı (1931-1990).

Çankırı'da İlkbahar mevsiminde en fazla yağışların düşmesi konveksiyonel hareketler dolayısıyla Karasal İklim'in, en az yağışlı mevsiminde Sonbahar mevsimine kayması Karadeniz İklimi'nin tesiriyledir. Bu durumda göstermektedir ki Çankırı İç Anadolu'nun Karasal İklim tipi ile Karadeniz İklimi arasında bir geçiş iklimine sahiptir.

Thorntwaite'in iklim tasnifi metoduna göre Çankırı'nın iklim tipi **DB₁db₃** dür. Bu duruma göre yörenin iklimi **yarıkurak birinci dereceden mezotermal ve su fazlası olmayan** iklim tipine dahil edilebilir. İlde konveksiyonel yağışların görülmesi ve kış mevsiminin donlu ve karlı geçmesi de ilin yarıkurak iklim sahası içerisinde olduğunu göstermektedir.

Çankırı Karadeniz'in havzasına dâhildir. İldeki en büyük akarsu aynı zamanda ülkemizin de en büyük akarsuyu olan Kızılırmak'tır. Kızıldağ'dan kaynağını alan Kızılırmak, Çankırı topraklarına İrmak Tren İstasyonu'nun hemen kuzeyindeki Şarklı Köyü yakınlarında girmektedir. İl içerisinde yaklaşık 30 km boyunca batıdan doğuya doğru akan Kızılırmak, Terme Çayı'nı aldıktan sonra İskilip'in Karamürsel Köyü

yakınlarında Çorum sınırlarına girmektedir. Devrez Çayı Çankırı'nın diğer önemli akarsuyudur. Kızılırmak'ın Anadolu'nun batısına doğru en fazla sokulan kollarından olan Devrez Çayı, Semer Dağları'ndan doğmaktadır. Devrez Çayı Orta Ovası'nın ortasından geçtikten sonra Sakaeli Köyü'nden itibaren Kurşunlu'ya kadar olan kesiminde antesedan yarma vadiler açarak Kurşunlu'ya ulaşmaktadır. Kurşunlu-Ilgaz arasında Neojen serilerinin içerisinde Kuzey Anadolu Fay Zonu'nu takip eden bu çay, Ilgaz ilçesinin Çeltikbaşı Köyü'nü geçtikten sonra Kastamonu'nun Tosya İlçesi'nin sınırlarına girmektedir. Doğduğu Semer Dağı'ndan itibaren yaklaşık 186 km akan bu çay Çorum'un Kargı ilçesi sınırları içerisinde Ada Dağı önlerinde Kızılırmak'a katılmaktadır.⁸ Kızılırmak'ın ildeki diğer büyük kolu da Terme Çayı'dır. Terme Çayı, Acı Çay'ı aldıktan sonra Kızılırmak'a ulaşmaktadır. İlin Kızılırmak ve kollarının dışındaki diğer akarsuları Filyos Çayı'nın havzasına dâhildir. Bunlar içerisinde en önemlisi Melan Çayı'dır.

Çankırı'da iklim, bitki örtüsü, ana kaya, topografya ve zaman faktörleri altında yarıkurak iklim toprakları olan kahverengi bozkır ve kestane renkli topraklar ile kahverengi orman toprakları ve akarsu boylarında alüviyal topraklar bulunmaktadır. İlde yıllık 400 mm yıllık yağış ortalaması ve 12 °C den az yıllık sıcaklık ortalamasının olduğu yerlerde kahverengi bozkır toprağı gelişme göstermiştir. Çankırı'da bozkır toprakları oldukça yaygın olup Orta, Kurşunlu, Şabanözü, Kızılırmak, Çerkeş, Korgun ve Çankırı Şehri'nin çevresindeki bozkır sahalarında bu topraklar hâkimdir. Kahverengi bozkır topraklarının çevresindeki yükseltinin ve yağışın artığı yerlerde kestane renkli topraklara geçilmektedir. Kurşunlu, Ilgaz ve Yapraklı'nın yüksek plato sahalarında bu topraklar görülmektedir. Kahverengi orman toprakları ilin kuzeyindeki Ilgaz ve Yapraklı'nın 1200 metrenin üzerinde bulunan orman örtüsüyle kaplı sahalarında yaygındır. Alüviyal topraklar ise ilde Kızılırmak, Devrez Çayı ve Terme Çayı'nın vadileri boyunca birikmiştir. Çankırı'da özellikle bozkır topraklarının bulunduğu sahalarda şiddetli erozyon görülmektedir.

Bitki örtüsü açısından incelendiğinde, Çankırı'nın hâkim bitki örtüsünün step olduğu görülmektedir. Step vejetasyonunun hâkim ot

⁸ İBRET, Ü., (2000), **Devrez Havzası'nın Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası**, Marmara Üniv.Sos.Bil.Enst.Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, s. 77.

türleri arasında Geven (*Astragalus* sp), Çoban yastığı (*Acantholimon* sp), Yavşan otu (*Artemisia* sp), Sığırkuyruğu (*Verbascum* sp), Çakırdikeni (*Centaurea aspera*) ve Sütleğen (*Euphorbia* sp) gibi türleri saymak mümkündür. Step bölgesinden yani ilin güney ve güneybatısından kuzeyine doğru gidildikçe stepin yerini önce karışık meşelerden oluşan kuru ormanlar, daha sonra ise Ilgaz ve Yapraklı'nın yüksek kesimlerinde Karaçam, Sarıçam ve Gökmar'dan oluşan İğne yapraklı ormanlar almaktadır. İlin en güzel meşcerelerini Ilgaz Dağı Milli Parkı sınırları içerisinde görmek mümkündür. Burada koruma altına alınmış bozulmamış Uludağ Gökmarı (*Abies nordmanniana*) ormanları bulunmaktadır.

Çankırı'da iklim, toprak, hidrografya ve bitki örtüsü özellikleri gibi Fiziki Coğrafya özellikleri ve bu özelliklere bağlı olarak şekillenmiş olan beşeri ve ekonomik faaliyetlerin köy adlarının verilmesinde son derece önemli bir rol aldığı görülmektedir.

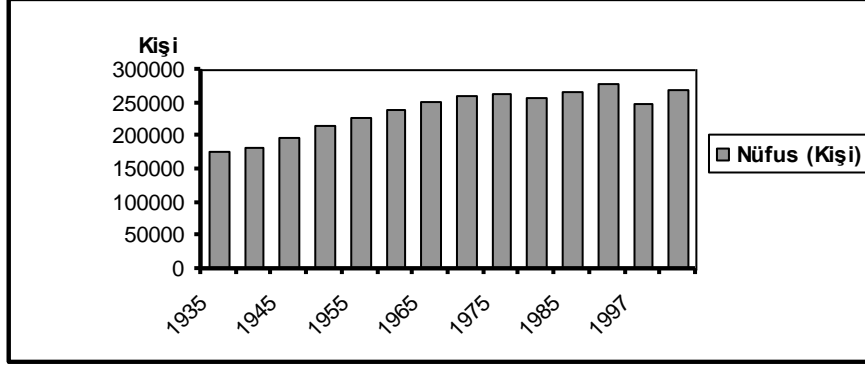
1.3.Beşeri ve Ekonomik Coğrafya Özellikleri

Çankırı'nın 8454 km² alan kaplayan yüzölçümü içerisinde 1997 yılı nüfus tespitlerine göre merkez ilçe ile birlikte 14 ilçesi ve 385 tane de köyü bulunmaktadır. 1935 yılı nüfus sayımına göre 177587 kişi olan nüfusu 1950 yılında 217188, 1975 yılında 265468 ve 1990 yılında da 279129 kişi olarak tespit edilmiştir. İlin 1997 yılında yapılan nüfus tespitine göre 248599 kişi olarak çıkan nüfusu, 2000 yılı geçici sonuçları itibarıyla 269579 kişidir (Tablo.2, Şekil.2).

Tablo 2. Çankırı'da Nüfusun Sayım yıllarına Göre Dağılımı (1935-2000).

Sayım Yılları	1935	1940	1945	1950	1955	1960	1965	1970	1975	1980	1985	1990	1997	2000
Nüfus (Kişi)	177587	183782	197356	217188	228132	241452	250706	261367	265468	258436	265964	279129	248599	269579

Kaynak: Devlet İstatistik Enstitüsü verilerinden hazırlanmıştır.

Şekil 4. Çankırı'da Nüfusun Sayım Yıllarına Göre Gelişim Durumu (1935-1997).

Çankırı'da nüfusun gelişimine bakıldığında nüfusun 1975 yılına kadar az da olsa düzenli olarak arttığı görülmektedir (Şekil.2). İlde en yüksek nüfus artışı 1947 yılında %19.5 olurken, 1997 yılında ilin nüfus artış hızı % -5.3'e kadar düşmüştür. Çankırı'nın nüfusu 1975 yılından 1980 yılına kadar gerilemiş, 1980 yılından 1990 yılına kadar bir miktar artmışsa da 1990 yılından sonra tekrar azalmıştır. 1997 yılında 248599 kişi nüfusu olan Çankırı'nın nüfus artış hızı ülkemiz ortalamasından geridedir. Bu durum üzerinde ilden 1950'li yıllardan itibaren başlayan göç hareketleri ve 1980'li yıllarda uygulanmasına hız verilen aile planlamasının büyük rolü bulunmaktadır. 1990 sayımına göre Çankırı'nın nüfusunun %49, 8'inin erkek ve %50, 2'sinin de kadın olduğu anlaşılmaktadır.

Çankırı'da yerleşme tarihinin Kalkolitik Çağa kadar indiği anlaşılmaktadır. Bu durumu Ilgaz'ın Cendere köyü yakınındaki Salmanhöyük'de Kalkolitik Çağa ait eserlerin bulunması da desteklemektedir.⁹ İlkçağda Paflagonya olarak isimlendirilen bölgenin sınırlarına dahil olan Çankırı şehrine Galatlar'ın **Keçisi bol olan memleket** anlamına Gangrea adını verdikleri ifade edilmektedir.¹⁰ Anadolu ile İlkçağa ait önemli bilgileri veren Coğrafyacı Strabon'da **Geographika** adlı eserinde Çankırı'dan Tolistaban olarak bahsetmektedir.¹¹ Çankırı'nın değişik

⁹ İBRET, B.Ü., (2000), a.g.e. s.187.

¹⁰ BAŞER, T., (1956), **Dünkü ve Bugünkü Çankırı**, İstiklal Matbaası, Ankara, s.7.

¹¹ STRABON, (1987), **Coğrafya (Anadolu)**, Çeviren:A. Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Antik Kaynaklar Dizisi:1a, İstanbul, s.40.

kaynaklarda geçen diğer isimleri ise Hancara, Cancara ve Caracalla olarak geçmektedir.¹² Roma döneminde Germanikopolis ismi ile bilinen Çankırı ilk defa Emir Danişmend'e bağlı komutanlardan **Emir Karatekin** tarafından 1082-1083 yılında feth edilerek Türk hakimiyetine geçmiştir.¹³

Bu yörede Selçuklu döneminden, Osmanlı dönemine kadar geçen sürede Çobanoğulları, Candaroğulları ve İsfendiyaroğulları beylikleri hüküm sürmüştür. Çankırı bölgesi Çelebi Mehmet döneminde Osmanlı topraklarına dâhil olmuş, 1464 yılına kadar geçen sürede Çelebi Mehmet, İsfendiyar Bey tarafından kendisine bırakılan Çankırı, Tosya ve Kal'acık'ı (Kalecik) has olarak tayin edip yönetimini Kasım Bey'e vermiştir.¹⁴

1464 yılında Kasım Bey'in ölümüyle birlikte Çankırı Osmanlı yönetim düzeninde Anadolu Eyaleti'ne bağlı bir sancak haline getirilmiştir.¹⁵ II. Mahmut döneminde Ankara'da kurulan müşirliğe bağlanan Çankırı, 1864 yılında da Kastamonu Vilayeti'ne bağlı bir sancak merkezi olmuştur. Cumhuriyet döneminde 1462 sayılı Vilayetler İdaresi Kanunu ile livalar kaldırılıp vilayet haline getirildiğinden, Çankırı'da vilayet haline getirilmiştir.

Çankırı'da yerleşmelerin dağılışında Coğrafya imkânlarının son derece etkili olduğu görülmektedir. Bu açıdan yerleşmeler iklim, toprak, su ve topografyanın elverdiği ölçüde kurulmuş ve dağılmışlardır. Bölgenin güneyinde karasal iklime bağlı olarak kışın soğuk geçmesi ve yaz aylarında ortaya çıkan su eksikliği, yerleşmelerin toplu bir doku özelliği göstererek, su kenarlarında toplanmasına yol açmıştır. Topografyanın ilin kuzeyinde sarplasmaı Ilgaz, Bayramören ve Yapraklı'nın dağlık kesimlerindeki kır yerleşmelerinin çok üniteli dağınık ve dokulu olmasını sağlamıştır. Geleneksel kır meskenleri bölgenin coğrafi koşulları altında şekillenmiştir. İlde orman örtüsünün yoğun olduğu yerlerde geleneksel kır meskenleri **Çatma Metodu** ile ahşaptan iki kat üzerine bina edilmekte, bu meskenlerin alt katları dam

¹² J.H.MORDMANN 'Çankırı' Maddesi, İslam Ansiklopedisi III., s.357.

¹³ TURAN, O., (1971), *Selçuklular Zamanında Türkiye*, İstanbul, s.67.

¹⁴ ATSIZ, N. *Aşıkpaşaoğlu Tarihi*, (1985), Hazırlayan: Ankara, s.87- 88.

¹⁵ KANGAL, A., (1993), *Tapu-Tahrir Defterlerine Göre 16.Yüzyılda Çankırı Sancağı*, Ankara Üniv. Sos. Bil. Enst. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara, s. 77.

olarak hayvancılığa ayrılmaktadır. Bölgede kuzeyden güneye doğru inildikçe bitki örtüsünün ormandan stepe dönüşmesi, ağaç miktarını azaltmış ve geleneksel kır meskenleri Orta, Şabanözü, Eldivan, Kızılırmak, Korgun gibi karasal ikliminin hâkim olduğu yerlerde genellikle tek kat üzerine tamamı kerpiçten ve düz damlı olarak yapılmıştır.

Araştırmaya konu olan saha her ne kadar ülkemizin kısmen gelişmiş bir bölgesinde ve başkentin yakınında bulunsa da ekonomik açıdan fazlaca gelişmemiştir. Burada hâkim olan ekonomi kır ekonomisidir. Yapılan temel ekonomik faaliyet tarım ve hayvancılıktır. İl topraklarının %31,9'u (236000 Ha.) tarım alanı, %29,6'sı (218.354 Ha.) orman alanı, % 36,1'i (266886 Ha.) çayır ve mera alanı ve %2,4'ü de kullanılmayan alanlar ve yerleşim alanlarından oluşmuştur. İldeki tarım topraklarının ancak %15,6'sı (36859 Ha) sulanabilmekte tarım daha ziyade sulanamayan alanlarda nadaslı kuru tarım şeklinde yapılmaktadır. İlde kuru tarım sahalarında hububat (buğday, arpa) yetiştirilmekte, sulanabilen yerlerde de baklagiller, şeker pancarı, patates ve kavun ekimi yapılmaktadır. Çankırı'da tarım hayvancılıkla birlikte sürdürülmektedir.

Adını aldığı tiftik keçisinden de anlaşıldığı üzere, Çankırı'da geçmişte hayvancılık daha fazla önem taşımaktaydı. Kâtip Çelebi'nin ifadesine göre Çankırı'da genellikle tiftik keçisi beslenmekteydi.¹⁶ Günümüzde bu bölgede çayır ve mera arazileri yanlış otlatılarak verimsizleşmiş ve tarıma açılarak daraltılmıştır. Böylece bölgede hayvancılık geçmişteki önemini yitirmiştir. Bölgede hayvancılığa bağlı yaylacılık faaliyetleri günümüzde de sürdürülmekle birlikte eskisi kadar önem taşımamaktadır.

Bölgede ticaret tarım ve hayvancılık ürünlerinin üzerinedir. Bu ürünlerin kırdan üretilmeyen temel ihtiyaç maddeleriyle (yağ, şeker, tuz vb.) olan mübadelesi bölge ticaretinin bel kemiğini oluşturmuştur. Bölgede Tarım ve hayvancılık ürünlerinin üretilmesi, bu ürünlere bağlı sanayiinin (un, bisküvi, süt ürünleri) az da olsa gelişmesini sağlamıştır. Çankırı madenler açısından sınırlıdır. İlin başlıca madenlerini tuz, alçıtaşı, bentonit, diatomit ve linyit yatakları oluşturmaktadır.

¹⁶ KÂTİP ÇELEBİ 'Cihannüma', s.648.

2.Çankırı'da Yer Adlarına Göre Köy Yerleşmeleri

Çankırı'da Kalkolitik çağdan günümüze kadar geçen zaman içerisinde yerleşmeler kurulmuş, ancak bu yerleşmeler ve isimleri hakkında en doğru ve en eski bilgileri 16. yüzyılda yazılan Mufassal ve Tapu-Tahrir defterlerinde bulmak mümkün olmuştur. Gerçi, bölge ile ilgili gerek Selçuklu ve gerekse Selçuklu dönemi öncesine ait bazı bilgiler bulunmakta, hatta Strabon Geographika adlı eserinde bölgenin İlkçağdaki durumunu açıklamakta ise de, bunlar 16. yüzyıl Mufassal ve Tapu-Tahrir defterleri kadar özele inmemektedir. Ancak bu bilgiler bölgenin o çağlardaki özelliklerini açıklaması açısından önem taşımaktadır. Bu sebeple Çankırı'da ki köy yerleşmelerinden ve onların 16. yüzyıldaki eski isimlerinden bahsetmesi dolayısıyla Mufassal ve Tapu-Tahrir defterlerinin önemi oldukça fazladır.

Çankırı sancağının 16. yüzyıldaki durumu hakkında detaylı bilgiler veren 438 numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu defterlerinden anlaşılacağı üzere, Çankırı'da ki 16. yüzyıl yerleşmelerinin isimleri de, günümüzde olduğu gibi fiziki, beşeri ve ekonomik faktörlere bağlı olarak verilmiştir. Ancak bu bölgenin Osmanlı döneminden önce Anadolu Selçuklu döneminde de bir Uç Bölgesi olması sebebiyle, bu bölgedeki köy adlarında Oğuz boy, oymak ve aşiret isimleriyle kişi isimlerine sıkça rastlanmaktadır.

Osmanlı döneminde bölgede yaşayan Türkmen aşiretlerinin büyük bir kısmının 16. yüzyılda yerleşik hayata geçtiği başka bir ifade ile Çankırı'da kır iskânın 16. yüzyılda neredeyse tamamlandığı anlaşılmaktadır.¹⁷ Bu dönemle ilgili olarak tutulan tapu tahrir defterlerinde devamlı ve geçici olan bütün yerleşmelerden isim olarak bahsedilmiş, köylerin nüfus ve hâsılları verilmiştir. Bu sebeple bölgenin 16. yüzyıldaki sosyo-ekonomik özellikleri ile günümüzdeki sosyo-ekonomik özelliklerini karşılaştırmak mümkün olabilmektedir.

16. yüzyılda Çankırı, Anadolu Eyaleti'ne bağlı 17 sancaktan birisidir. Bu sancağa 16. yüzyılın ilk yarısında hepsi tımar nahiyesi ve kadılık olan 9 nahiyeye (Çankırı, Kal'acık, Tosya, Çerkeş, Kurşunlu, Koçhisar, Kargı, Milan ve Karıpazarı) kayıtlı iken, 16 yüzyılın ikinci

¹⁷ KANGAL, A., (1993) a.g.e. s.127.

yarısında Keskin, sonlarında da Tuht'un (Yapraklı) nahiye olmasıyla, Çankırı'nın kaza sayısı 11'e yükselmiştir.

Çankırı Sancağı'nın 1521-1579 yıllarındaki köy sayısı ile Cumhuriyet dönemindeki Çankırı Vilayeti'nin 1935-1997 yıllarındaki köy sayısı kıyaslandığında, köy sayısının değiştiği görülmektedir. Bu durum Çankırı Sancağı'nın ve Çankırı Vilayeti'nin zaman içerisinde idari sınırlarının değişmesiyle ilgili olduğu gibi bazı köy yerleşmelerinin metruk hale gelip terk edilmesiyle de ilgilidir. Cumhuriyet dönemi öncesinde başta Celali İsyanları olmak üzere bölgede etkili olan isyanlar bazı köylerin yer değiştirmesine veya terk edilmesine yol açmıştır.

16. yüzyılın 1521 tarihli tapu-tahrir defterlerine göre Çankırı Sancağı'na kayıtlı 530 köy bulunmaktadır. 1578-1579 tarihli defterlerde ise Çankırı Sancağı'na kayıtlı köy sayısı 604'e yükselmiştir Cumhuriyet döneminin başlangıcında yapılan 1935 sayımlarında Çankırı'nın köy sayısı 463'e inmiştir. Çankırı Vilayeti'nin zamanla sınırları değişmiş ve böylece 1997 yılında yapılan sayımlarda Çankırı'ya bağlı 385 köyün kaydı düşülmüştür.

Cumhuriyetin başlangıcından günümüze gelinceye kadar Çankırı sınırları içerisinde kalan 94 köyün adının değiştiği görülmektedir. Bu duruma göre, Çankırı'da ki köylerin %24.4'ü nün adı değişmiştir. Bu köyler şunlardır. Merkez ilçeye bağlı Akören (Akviran),* Alapınar (Merzi), Altınlı (Reşadiye), Aşağıyanlar (Büyükyanlar), Başegmez (Anuza), Çatalelma (Şarklı), Dereçatı (Handırı), Doğantepe (Kavra), Konak (Karaşih); Atkaracalar'a bağlı Budakpınarı (Çama), Çardaklı (Çardak); Bayramören'e bağlı Belenli (Ulumelan), Boğazkaya (Gebil), Çakırbağ (İsteyehacı), İncekaya (Kızara), Karakuzu (Bağra), Koçlu (Dema), Oluklu (İsteyekum), Topçu (İsteyetopçu), Yaylatepesi (Andaboru), Yurtpınar (Şihlar); Çerkeş'e bağlı Ahırköy (Ahır), Aliözü (Alagözü), Belkavak (Berkavak), Çalçıören (çalçıön), Dağçukurören (Dağçüküren), Gelik (Ovacık), Kızıllar (Kınık), Kuzdere (Dereköy), Yalakçukurören (Yalakçüküren); Eldivan'a bağlı Akçalı (Genek), Çukuröz (Gedene), Elmacı (Fene), Oğlaklı (Alva), Sarıtarla (Mudun), Yukarıyanlar (Küçükyanlar); Ilgaz'a Bağlı Alıç (Aluç), Başdibek (Bucuradere), Belsöğüt (Başlama), Bozatlı (Şihlar), Çaltıpınar (Gircen),

* Adı değişen köylerin eski adları parantez içerisinde verilmiştir.

Çeltikbaşı (Ayaklı-Çevrenaz), Ericek (Aktaşericek), Gökçeyazı (Kaçan), Kızılsın (Kıyısın), Kuşçayırı (Dengi), Kuyupınar (Koyunpınar), Sarmaşık (Çiftlik), Yenice (Mülayimyenice), Yukarıbozan (Ortabozan), Yuvasaray (Engine), Eskice (Bucureskice), Kızılibrik (Kızılıbrik), Söğütçük (Alpa), Şeyhyunus (Ahlatcık), Yaylaören (Bucura), Yenice (Bucuryenice), Yenidemirciler (Bucurademirciler), Yeşildumlupınar (Dumlupınar); Kızılırmak'a bağlı Sakarca (İshakça); Korkun'a bağlı Gümüşdüven (Apsarı), Karatepe (Şihlar), Kesecik (Kisecik), Maruf (Ortayaka), Yolkaya (Hicip); Kurşunlu'ya bağlı Çatkese (Çatkisi), Çaylıca (Yozgat), Dağören (Mekören), Dağtarla (Çiğni), Dumanlı (Kurt), Madenli (Yılanlı), Yeşilöz (Yabani); Orta'ya Büğüören (Büğren), Doğanlar (Avrateli), Kayılar (Kayıkebir), Kayıören (Kayıviran), Ortabayındır (Yenicebayındır), Özlü (Buhy), Sakaeli (Sakalini), Yaylakent (Bastak); Şabanözü'ne bağlı Bakırlı (Arap), Gölpınar (Eregöz) ile Yapraklı'ya bağlı Aşağıöz (Aşağıbadiğin), Buğay (Buğday), Kıvçak (Kıpçak), Sazcığaz (Sazcağız), Yakadere (Urvay), Yukarıöz (Yukarıbadiğin), İkizören (Babsa), Büyükakseki (Buğatekseki), Çevrecik (Samiri), Subaşı (Kirzeyve), Tatlıpınar (Şihosman) ve Yamaçbaşı (Bayırzeyve) köyleridir. Bu ismi değişen köyler içerisinde ne yazık ki ismini bizzat 24 Oğuz boyundan alanlarda bulunmaktadır. Bu durum, bölgedeki bazı köy isimlerinin bir zorunluluktan ziyade bilinçsizce isminin değiştirildiğini göstermektedir.

Köy adlarını inceleyerek kır yerleşmesinin tarihi, iskân safhası ve etnik karakteri hakkında bilgiye ulaşabilmek mümkün olabilmektedir.¹⁸ Dolayısıyla köy adlarının değiştirilmesi, köyün eski durumunun ve özelliklerinin ortaya çıkarılmasını güçleştirmekte, bir bakıma köy ile geçmişi arasındaki adla gelen bağlantıyı koparmaktadır. Köy adlarının bu önemi üzerinde durulduğu için ülkemizde 1928 yılında ilk defa köy adları ve bunların bağlı bulunduğu idari bölümleri gösteren çalışmalar başlatılmıştır. Bu konuda Kültür ve Turizm Bakanlığı 1984 yılında '**Türk Yer Adları Sempozyumu**' düzenlemiştir. Ayrıca 1940 yılından başlayarak, 1980 yılına kadar ki yapılan nüfus sayımlarından bahseden 1940, 1945, 1950, 1955, 1960, 1965, 1970, 1975 ve 1980 Türkiye Genel Nüfus sayımı kitaplarındaki idari bölünüşe göre verilen köy nüfuslarında, bu köylerin eski adlarına da yer verilmiştir.

¹⁸ GÖNEY, S., (1976), **Adana Ovaları-I**, İst.Üniv.Yay No:2162, İstanbul, s.114.

Çankırı'da ki köylerin önemli bir kısmı (%49.6) ismini Fiziki Coğrafya unsurlarından almıştır. Bu unsurlar içerisinde topografik özelliklere bağlı olarak isimlendirilenler ön plana çıkmaktadır. Kuzeyden güneye doğru gidildikçe alçalan ve ortasında akarsularla derince yarılmış bir plato özelliği gösteren Çankırı'da, bazı köylere bulunduğu yerin topografyasına uygun isimler verilmiştir. Örneğin çevresine nazaran çukurda yerleşmiş olan köylere Çukurca (Kurşunlu),^{**} Çukuröz (Eldivan), Göynükçukuru (Çerkeş) gibi topografyayı yansıtan isimler konulmuştur. Tepeler özellikle çevreye hâkim olan yerler olmaları sebebiyle yerleşmeler için güvenli bölgeleri oluşturmaktadır. Bununla birlikte tepeler, eteklerinde su kaynakları bulundurmakta, mera alanı olarak değerlendirilmekte ve sınırlı tarım topraklarının olduğu yerlerde tarım alanının işgal etmemek için yerleşim alanı olarak seçilmektedir. Bu avantajlarına bağlı olarak tepeler köy yerleşmelerini kendilerine çekmiş ve bölgedeki köy yerleşmelerinden Doğanstepe (Merkez), Hıdırlık (Merkez), Yaylatepesi (Bayramören), Karatepe (Korgun), Sivricek (Kurşunlu) köylerine isim vermişlerdir. Tepeler gibi bölgenin dağlık kesimlerinde bulunan Göldağı (Şabanözü), Dağtarla (Kurşunlu) köyleri de yerine münhasır isimler almışlardır.

Ova veya aşınma ile ortaya çıkan düzlüklere ve çevresine nazaran düz sayılabilecek alanlara Çankırı'da ova veya yazı denilmektedir. Bu sebeple Ovacık (Merkez, Yapraklı), Aşağıovacık (Kızılırmak), Başovacık (Kurşunlu) köylerinde olduğu gibi bazı ova köylerine doğrudan ova ismi verilmişken, Gökçeyazı (İlgaz), Yazıköy (İlgaz) ve Akyazı (Yapraklı) köylerine de yazı denilmiştir.

Bölgede Kızılırmak ve kolları tarafından aşındırma ve biriktirme faaliyetleri yapılmıştır. Bu faaliyetlere bağlı olarak akarsuların vadilerinde taraçalar oluşmuştur. Anadolu'da seki olarak ifade edilen akarsu vadilerindeki yamaç düzlükleri, insanlara hem sarp topografyada yerleşme yeri imkanı sunmakta ve hem de buralarda akarsular tarafından biriktirilen verimli topraklarda tarımsal faaliyetler yapılabilmektedir. Böylece seki alanları köyleri kendisine çekmiş ve buralara yerleşen Akseki (Bayramören), Ayseki (Yapraklı), Büyükakseki (Yapraklı) ve Seki (İlgaz) köylerine seki ismi konulmuştur.

^{**} Köylerin bağlı olduğu ilçeler parantez içerisinde verilmiştir.

Çankırı'da köylerin bulunduğu yerin fiziki özellikleri ve mevki itibariyle durumları, köylerin adlandırılmasında rol oynamıştır. Bu sebeple, köylerin isimlerinin önüne kuruldukları yerin mevkisini belirtmesi ve aynı isimli diğer köyden ayrılması için kuzey-güney, orta-iç-yan-çevre, aşağı-yukarı gibi ifadeler getirilmektedir. Bunlar Akgüney (Bayramören), Güneyköy (İlgaz), Güneykışla (Kızılırmak), Kuzeykışla (Kızılırmak), Aşağıyanlar (Merkez), Yukarıyanlar (Eldivan), Aşağıbozan (İlgaz), Yukarıbozan (İlgaz), Ortabayındır (Orta), İçyenice (Merkez), Çevrecik (Yapraklı) köyleridir. Çevresine göre geniş, açık ve düzlük alanlarda kurulan köylerin isimlendirilmesinde mevkilerinin yanı sıra topografik özellikleri de kullanılmıştır. Bu köylere örnek olarak Aşağımeydan (İlgaz), Yukarımeydan (İlgaz) ve Sarıalan (Kurşunlu) köyleri örnek gösterilebilir. Çankırı'da dağların üzerindeki geçit yerlerine belen denilmektedir. Mevkisi itibariyle önemli bir geçit alanında ve boyun noktasında yer alan Belenli (Bayramören) köyüne bu özelliğine uygun olarak isim verilmiştir. Bölgede Mevkisi itibariyle isimlendirilen köylerden bazıları da çat ve kese ismini almıştır. Yolların kesiştiği yer anlamına gelen çat tabirine uygun olarak Alaçat (Merkez), Dereçatı (Merkez), Çatak (İlgaz) köyleri bulunurken, kestirme yol anlamına gelen kese tabirine uygun olarak, Çatkese (Kurşunlu) köyünü örnek vermek mümkündür. Burası, hem yol çatı olması ve hem de kestirme yolların kesiştiği noktada da bulunması itibarıyla bu ismi alan yerlerdendir.

Coğrafyanın ilk bakışta gözlemlenen unsularından birisini litolojik unsurlar oluşturmaktadır. Taşların renk, yaş, fiziki görünüm ve kimyevi özellikleri ve mineral yapısı köylere isim vermekte etkili olmaktadır. Karataş (Bayramören), Sarıkaya (Bayramören), Aktaş (İlgaz), Çakmak (Çerkeş), Kızılca (Kurşunlu), Taşkaracalar (Kurşunlu), Tuzlu (Merkez) Kayacık (Yapraklı), Sarıkaya (Yapraklı), köyleri buldukları coğrafi çevrenin litolojik unsularını yansıtan örneklerdir. Bunlardan Tuzlu Köyü gerçekte Acıçay'ın kenarında tuzlu-jipsli seriler üzerinde kurulmuş olduğundan adını böylece almıştır. Yine Taşkaracalar köyü de yakınında bulunan Erenler Dağı'ndan çıkararak etrafa yayılan andezit kökenli siyah volkanik kayalarla kaplı bulunan bir arazi üzerinde kurulmuştur. Kayaçların mineral yapısı ve bunun taşıdığı öneme bağlı olarak ta köylere isim verilmiş, Demirli (Atkaracalar), Kükürt (Atkaracalar), Madenli (Kurşunlu) köyleri de bu şekilde isim almıştır. Çankırı'da kayaçlardan isim alan diğer köylerde Boğazkaya (Bayramören), İncekaya (Bayramören), Yolkaya (Korgun) köyleridir.

İç Anadolu ve Karadeniz bölgeleri arasında bir geçiş bölgesi özelliği gösteren Çankırı'da, karasallığa bağlı olarak yaz aylarında oldukça fazla su eksikliği hissedilmektedir. Yaşamın temel faktörlerinden olan su, beşeri faaliyetleri ve buna bağlı olarak yerleşmelerin kuruluşunu doğrudan etkilemektedir. Evlerin toplanmasına yahut dağılması üzerine etki eden en önemli faktör sudur.¹⁹ Çankırı'da da su faktörü yağışların yetersizliği ve Yaz aylarında görülen su eksikliğine bağlı olarak görülen su sıkıntısı sebebiyle yerleşmelerin dağılışında esas rolü oynamıştır. Bölgedeki yerleşmelerin dağılışına bakıldığında, yerleşmelerin önemli bir kısmının Kızılırmak ve Filyos Çayı'nın tabilerinin meydana getirdiği akarsu boylarında, vadi yamaçlarında veyahut kaynak sularının çıktığı tepe yamaçlarında yani su imkânının bulunduğu yerlerde kurulduğu görülmektedir. Bu duruma bağlı olarak araştırma sahasındaki köylerin bir kısmı dere, çay gibi akarsuların, bir kısmı da pınar, öz, göz gibi küçük su kaynaklarının özel isimlerini kullanmışlar ya da bu su kaynaklarından esinlenerek suyla ilgili isimler almışlardır.

Çankırı'da sudan isimlerini alan köylerden Dereköy (Bayramören), Kuzdere (Çerkeş), Aşağıdere (İlgaz), Yukardere (İlgaz), Yakadere (Yapraklı), Çaylı (Çerkeş), Çaylıca (Kurşunlu), Bademçay (Yapraklı) köyleri isimlerini dere, çay gibi büyük su kaynaklarından alırken; Alapınar (Merkez), Budakpınarı (Atkaracalar), Ilıpınar (Atkaracalar), Yurtpınar (Bayramören), Çatlıpınar (İlgaz), Yeşildumlupınar (İlgaz), Bayanpınar (Kızılırmak), Gürpınar (Şabanözü), Tatlıpınar (Yapraklı) köyleri de isimlerini pınar isimlerinden almışlardır. Bölgede yeraltı suyunun yüzeye çıktığı yerlere pınar anlamına gelen göz ve öz gibi isimlerde verilmektedir. Aşağıalagöz (Kızılırmak), Tepealagöz (Kızılırmak), Yukarıalagöz (Kızılırmak), Özlü (Orta), Yeşilöz (Kurşunlu), Aşağıöz (Yapraklı), Karacaözü (Yapraklı), Yukarıöz (Yapraklı), Yalaközü (Çerkeş) köylerine de bu şekilde isim verilmiştir. Karasal iklim bölgelerinde yeraltı suyuna ulaşmanın en yaygın yolu kuyular açmaktır. Açılan kuyularda yeterli suya ulaşılan yerler yerleşmeleri kendisine çekmiş ve kuyular Kuyupınar (İlgaz) ve Yerkuyu (İlgaz) köylerinde olduğu gibi yerleşmelere isim verecek kadar sakinleri için önem taşımıştır.

¹⁹ TANOĞLU, A., (1966), **Nüfus ve Yerleşme**, İst. Üniv. Yay. No:1183, İstanbul, s.228.

Görüldüğü gibi Çankırı'da su köylere isim vermede en fazla tercih edilen coğrafi unsurlardandır. Çankırı'ya bağlı köylerden %9.5'i adını sudan almıştır. Bu durum Çankırı için yaşamın en temel faktörünün su olduğunu ortaya koymaktadır.

Çankırı'da doğal bitki örtüsü, yapacak ve yakacak olarak kullanmasının yanında hayvan beslenmesinden, mesken yapımına kadar kır hayatının her noktasında yer alan ve böylece hayatın şekillenmesini doğrudan etkileyen coğrafi çevre faktörlerindedir. Bu sebeple kır hayatının temel unsurlarından birisi olan bitkilerin isimleri de köy ismi olarak kullanılmaktadır. Çankırı'yı kenarlardan kuşatan yüksek dağlık kesim zengin orman örtüsüyle kaplıdır. Bölgede orman ve bitki örtüsünün ekonomik değer taşımaya bağlı olarak yerleşmelerin bir kısmı orman içinde veya orman kenarında kurulmuştur. Böylece doğal bitki örtüsüne bağlı olarak fitolojik köy isimlendirmeleri yapılmış ve Çankırı'nın Aşağıpelitözü (Merkez), Yukarıpelitözü (Merkez), Oymaağaç (Bayramören), Fındıcak (Çerkeş), Akçalı (Eldivan), Alıç (İlgaz), Sarmaşık (İlgaz), İkiçam (Korgun) ve Karaağaç (Orta) köyleri isimlerini ormanda yetişen tabii bitkilerden almışlardır.

Araştırma sahasında ormanlık alanların dışında kalan yerlerde de tabii ve kültür bitkilerinin isimlerini alan, onlara ekler takarak veya onlardan esinlenerek isimler alan köyler bulunmaktadır. Bölgede ormanlık sahaların insanlar tarafından tahrip edilmesiyle birlikte, ormanlık sahalar **antropojen step** sahası haline gelmiş ve step bitki örtüsünün hâkim olduğu merkeze bağlı Bozkır köyü ile Korgun'a bağlı Dikenli köyüne step bitki örtüsü ile ilgili isimler verilmiştir.

Bölgedeki iklime bağlı olarak özellikle su kenarlarında dikilmiş olan ve bazı akarsuların her iki kenarı etrafında galeri ormanları şeklinde uzanan kavak ve söğüt ağacı birlikleri bulunmaktadır. Kavak ağacı bölge için son derece önem taşımakta olup iklimin kurak geçtiği yıllarda kesilerek satılmakta ve böylece köylüye bir nevi sigorta görevi görmektedir. Söğüt ise kara ikliminin yegâne yakacak maddesi olmasının yanısıra taban suyunun yüksek olduğu yerlerde drenaja yardımcı olması amacı ile dikilen bir ağaçtır. Bu önemleri dolayısıyla Kavakköy (Bayramören-Yapraklı), İkiçavak (İlgaz), Kavaklı (İlgaz), köylerine kavak, Belsöğüt (İlgaz), ve Söğütcük (İlgaz), köylerine de söğüt ağacının isimleri verilmiştir.

Çankırı’da Kızılırmak ve kollarının kenarları boyunca bazı yerlerde tabii olarak bük adı verilen çalı tipinde bitki topluluğu yetişmektedir. Büklerin yetiştiği alanlar genellikle düz ve verimli alanlar olmasına rağmen sel tehlikesinin mevcudiyeti sebebiyle yerleşmeye elverişli yerler değildir. Ancak bazı köylere ait toprakların bir kısmı akarsu kenarlarındaki bükçük arazileri de içerisine almakta ve bu bükçük araziler hayvan otlatmasında yani mera olarak kullanılmaktadır. Böylece Bükçük (İlgaz), köyü ismini bu bitki topluluğundan almıştır. Ayrıca bükçük araziler içerisinde yetişen kamış ve saz bitkileri de köy ismi olarak kullanılmış, Şabanözü’nün Kamışköy ve Yapraklı’nın da Sazcağız köyleri bu şekilde isim almışlardır.

Bilindiği gibi elma, armut, ayva ve dut, karasal bölgelerin en fazla yetiştirilen meyvelerindedir. Bu duruma bağlı olarak Çankırı’nın bazı köyleri yetiştirdikleri meyvelerden isim almışlardır. Çataalelma (Merkez), Elmacı (Eldivan), Elmalık (Orta), Beşdut (Merkez), Dutagaç (Merkez), Ayvaköy (Yapraklı), küçük armut anlamına gelen Çördük çöp (Çerkeş) ve yabancı armuda verilen isim olan Ahlat (Korgun) isimli köyler bu durumu ortaya koymaktadır.

Bitki isimlerine bakarak köylerin ekonomik yapısı hakkında bir fikir edinebilmek ve bitkilerin iklim (yağış ve sıcaklık) ve toprak isteklerinin farklı olması sebebiyle bitkilerden isimlerini alan köylerin genel coğrafi özelliklerini tahmin edebilmek mümkün olabilmektedir. Bu duruma İlgaz’a bağlı Çeltikbaşı köyünü örnek vermek mümkündür. Devrez Çayı’nın hemen kenarında bulunan bu köy, gerçekte Devrez Çayı’nın Kargı’da Kızılırmak’a katıldığı vadisi boyunca yapılan çeltik tarımının başlangıç noktasında bulunmaktadır. Kızılırmak’a bağlı Bostanlı Köyü özellikle kavunuyla ön plana çıkmakta, Arpayeri (İlgaz) arpa yetiştirmekte ve Bereket (Kurşunlu) Köyü de Devrez Çayı kenarlarındaki bereketli topraklar üzerinde bulunmaktadır. Böylece bitkilerin iklim (yağış ve sıcaklık) ve toprak isteklerine bakarak köylerin genel özellikleri bilinebilmektedir.

Hayvan isimleri de Çankırı’da köylerin isimlendirilmesinde kullanılmıştır. Bölgenin iklim ve toprak şartları açısından verimli bir şekilde tarım yapılamayan köylerinde hayvancılık en önemli ekonomik faaliyettir. Bununla birlikte kır hayatında aile içi ihtiyaçların karşılanması için hemen hemen her ailede az veya çok hayvan beslenmektedir. Bu

durum üzerinde özellikle 16.yüzyıl öncesinde bölgede yaşanan konar-göçer hayat tarzının önemli bir rolü bulunmaktadır. Geçmişten gelen ve günümüzde de yaylalara göçmekle devam ettirilen bazı gelenekler çerçevesinde hayvancılık bölgenin tarım köylerinde dahi vazgeçilmez bir ekonomik faaliyet olarak önemini sürdürmektedir. Çankırı adının da keçiden geldiği ileri sürüldüğüne göre, bölge için hayvan isimlerinin yerleşmelere verilmesi gayet tabidir.

Çankırı'da karasal iklimin hâkim olması ve step bitki örtüsünün yaygınlığı dolayısıyla en fazla beslenen hayvanlar küçükbaş hayvanlardır. Bu sebeple, köylere hayvan isimlerinden en fazla küçükbaş hayvanların adı konulmuştur. Kuzuköy (Merkez), Karakuzu (Bayramören), Koçlu (Bayramören) ve köylerinin isimleri bu şekilde verilmiştir. Büyükbaş hayvan isminde ise sadece merkeze bağlı Danabaşı köyü vardır. Çankırı'da köy ismi vermede kuş isimlerine de başvurulmuş ve Bozkuş (Atkaracalar), Karga (Çerkeş) ve Serçeler (Ilgaz) köylerine kuş isimleri konulmuştur.

Köylere isim vermekte tabii faktörler gibi, beşeri faktörlerde etkili olmaktadır. Çankırı'da Oğuz boy, oymak ve adları, kişi ad ve ünvanları, dini sıfatlar, ören, kale, in gibi eski yerler, ticari ve ekonomik faaliyeti ifade eden adlar ve eşya adları köy isimlendirilmesinde sıkça başvurulan bir yöntemdir.

Çankırı'da kişi adlarının köy isimlendirilmesinde fazlaca kullanıldığı görülmektedir. Genellikle toprak sahibi olan kişi veya bu kişinin ailesi tarafından kurulan köylere isim verilirken, köyü kuran kişiyi ebedileştirmek veya mensubiyet özelliği vermek amacıyla lı-lu gibi eklerin yanısıra oğlu-özü ve ler-lar gibi çoğul ekleri de kullanılmıştır. Süleymanlı (Merkez), Ömerli (Ilgaz), Kemallı (Kızılırmak), Yakuplar (Çerkeş), Gökçeler (Çerkeş), Davutlar (Yapraklı), Satılar (Ilgaz), Gaziler (Ilgaz), Yusufoglu (Bayramören), Bozoğlu (Çerkeş), Hakanoğlu (Çerkeş), Sofuoğlu (Yapraklı), Boyacıoğlu (Kızılırmak), Eyüpözü (Atkaracalar), Aliözü (Çerkeş) köyleri; isimlerini kişiden almakla birlikte bu kişileri niteleyen eklerle de isimlendirilmiştir. Osmanlı Devletinin duraklama ve gerileme dönemlerinde bey, ağa gibi bazı kişiler nüfuz ve toprak sahibi olarak bazı yöreleri hâkimiyetleri altına almışlardır. Bu sebeple günümüzde bazı köy isimlerinin, geçmişte yöreye hâkim olan kişilerin adlarını aldığını görmekteyiz. Çankırı'da da Çağabey (Merkez),

Alibey (İlgaz), Doğanbey (Yapraklı) Beyköy (İlgaz), Kadıözü (Çerkeş), Kadıköy (Çerkeş), Musaköy (İlgaz), ve Zekeriyaköy (Yapraklı) köylerinin isimleri bize geçmişte yöreye hakim olan kişileri hatırlatması açısından önem taşımaktadır.

Bölgede kişilerin ünvanlarının dışında Başeğmez (Merkez), Karadayı (Merkez), Satıyüzü (Merkez), Akbaş (Çerkeş), Akhasan (Çerkeş), Karamustafa (Çerkeş), Mülayim (İlgaz), Aşıklar (İlgaz), Karaömer (Kızılırmak), Kırsakal (Orta) ve Çakırlar (Yapraklı) köylerinde olduğu gibi çeşitli insanî özelliklerde köy isimlerinde kullanılmıştır.

Anadolu'nun Türkleşmesinde ve vatan haline getirilmesinde büyük rolü olan önemli din adamlarının isimleri, onlara duyulan saygı ve sevginin etkisiyle yaşadıkları veya belli bir süre buldukları yerlere verilmiştir. Çankırı'da İnanç (Merkez), Hacıhasan (İlgaz), Hacımuslu (Kurşunlu), Hacıbey (Eldivan), Şeyhdoğan (Çerkeş), Şeyhyunus (İlgaz), Hocahasan (Kurşunlu) ve Hasanhacı (Orta), köylerinde olduğu gibi, dini sıfatları ön plana çıkan kişi adlarından adını alan köyler bulunmaktadır.

Yerleşme tarihinin oldukça eskiye indiği Çankırı'da, yerleşme kalıntılarının bulunduğu yerlerin üzerinde veya yakın çevresinde bulunan köylere, oranın geçmişine uygun bir şekilde ören, höyük, kale, in gibi ekler takılan isimler konulmuştur. Bölgede köy isimlerinin sonuna en fazla olarak ören getirilerek onlar nitelendirilmeye çalışılmıştır. Akören (Merkez), Göynükören (Bayramören), Yazıören (Bayramören), Çalcıören (Çerkeş), Dağçukurören (Çerkeş), Kuzören (Çerkeş), Örenköy (Çerkeş), Örenli (Çerkeş), Yalakçukurören (Çerkeş), Akçaören (İlgaz), Yaylaören (İlgaz), Çukurören (Korkun), Dağören (Kurşunlu), Demirciören (Kurşunlu), Yamukören (Kurşunlu) Buğuören (Orta), Gökçeören (Orta), Kayıören (Orta), Sakaracaören (Orta), Karaören (Şabanözü), ve İkizören (Yapraklı) köyleri isimlerini örenden almıştır. Görüldüğü gibi Çankırı'da ören isimli köy isimleri oldukça fazladır. Çankırı'da ki köylerin %7,7'sinin isimlerinin örenlerle ilgili olması oldukça dikkat çekicidir. Ören yerleri gibi höyüklerde köylere isim vermiştir Höyük (Orta), Höyükköy (Atkaracalar), Karacahöyük (Çerkeş) bu isimli köylerdir. Bölgedeki isimlerini tarihi izlerden alan diğer köyler arasında Hisacık (Eldivan), Kaleköy (İlgaz), Sakalini (Orta), İnköy (İlgaz) köyleri bulunmaktadır. Çankırı'da ki bu köylerin isimleri, bize

bölgenin geçmişi hakkında bilgi vermekte ve buranın günümüzde olduğu gibi geçmişte de önemli bir yerleşim sahası olduğunu ortaya koymaktadır.

Yerleşme yerinin eski olması kadar yeni kurulmuş olmasına bağlı olarak da köy yerleşmelerine isim verilmektedir. Bu köylerin isimlerinin başında genellikle yeni kelimesi bulunmaktadır. Çankırı'nın Yeniyanan köyü de bu şekilde isim almıştır. Yeniyanan Köyü Cumhuriyetin başlangıcı ile birlikte Bulgaristan'dan gelerek Çankırı'ya yerleştirilen muhacirler tarafından Karadibek köyüne bağlı bir mahalle olarak kurulmuş daha sonrada burası müstakil tüzel köy statüsü kazanmıştır.

İnsanlar; yaptığı temel ekonomik faaliyetler ve meslek gruplarıyla da nitelendirildiğinden, geçimi temin için yapılan faaliyetler ve meslekler köy isimlendirilmesinde kullanılmaktadır. Çankırı'nın Kiremitçi (Çerkeş), Balcı (İlgaz) Kazancı (İlgaz), Okçular (İlgaz), Cendere (İlgaz), Yenidemirciler (İlgaz), Yuvademirciler (İlgaz), Bulgurcu (Şabanözü), Müsellim (Yapraklı) köylerinin isimlerinden, geçmişte bu köylerin hangi ekonomik faaliyetlerle uğraştıklarını anlayabilme imkânı ortaya çıkmaktadır. Ancak günümüzde Okçular, Kazancı, Cendere, köylerinde olduğu gibi zamanla değişen şartlara bağlı olarak köylerin eskiden yaptıkları faaliyetleri bıraktıkları görülmektedir. Bunlardan Cendere köyünü örnek verirsek; Cendere Bursa'da mengene denilen ve dokunan kumaşların perdahlandığı, yani düzeltilip parlatıldığı alettir. Cendere Köyünün ismi ise, 16.yüzyılda Koçhisar (İlgaz) ve Tosya'da üretilen tiftiğin işlenmesiyle elde edilen ince ve parlak ve kıymetli bir tür kumaş olan sof üretiminden alınan Cendere Mukata'ası ile ilgilidir.²⁰ Yine yakın zamana kadar, Kiremitçi köyünün kiremitçilik yaparak geçindikleri bilinmektedir.

Anadolu'da Malazgirt Savaşı'nın sonrasında Çankırı Uç Bölgesi'ni yurt tutan Oğuz boy oymak ve aşiretleri, yerleşik hayata geçmeden önce yaylak ve kışlak arasında göçebe hayvancılık yapıyorlardı. Bu sebeple semi sedanter bir şekilde yaşıyorlardı. Bölgede oldukça fazla sayıda bulunan yaylalardan anlaşıldığı üzere, geçmişte bu bölgenin en önemli ekonomik faaliyetlerinden birisini hayvancılık teşkil etmekteydi. Günümüzde de bölgedeki Yaylacık (İlgaz), Yeşilyayla (Yapraklı), Güneykışla (Kızılırmak), Kuzeykışla (Kızılırmak) Çomar (İlgaz), Çayırık (Bayramören), Kuşçayırı (İlgaz), Ahırköy (Çerkeş), Eskiahır

²⁰ İBRET, Ü.B., (2000), a.g.e., s.203.

(Kurşunlu), Ağılöz (Kurşunlu) köylerinin isimleri, hayvancılığın bölgedeki önemini ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin yakın iskan tarihinin aydınlatılması bakımından en dikkate değer isimler Türk ve Türkmenlere ait köy, diğer yerleşme yerleri ve mevki isimleridir. Oğuz boylarından meydana gelen, bilhassa Anadolu'da eski aşiret teşkilatları bozularak göçebeliği bırakmış ve toprağa bağlanmış eski Türkmen aşiret adlarının kurdukları köy ve kasaba isimlerinde bugüne kadar yaşadığı bilinmektedir. Bunların tespiti, Orta Asya'dan gelen Oğuz boylarının nerelerden geçtikleri, nerelere yayıldıkları ve yerleştiklerini göstermesi bakımından son derece ilgi çekicidir.²¹ Türkiye'de 16.yüzyılda 899 yerleşme adını 24 Oğuz boyundan alırken bu sayı günümüzde 439 yerleşmeye kadar inmiştir.²²

Çankırı'daki köy isimlerinde de Oğuz boy, oymak ve aşiretlerinin isimleri sıkça rastlanılmaktadır. 16. yüzyılda Çankırı Sancağı'nda 1521-1579 tarihli Tapu-Tahrir Defterleri'ne 43 tane köy yerleşmesi ismini 24 Oğuz boyundan almıştır.²³ Bölgedeki köylerin bütünü dikkate alındığında köy isimleri içerisinde Oğuz boy, oymak ve aşiretlerinden isim alan köy sayısının fazla olduğu görülmektedir. Bu durumu bölgenin 1071 Malazgirt Zaferi sonucu bir Uç Bölgesi haline gelmesine bağlamak mümkündür. Oğuz boy, oymak ve aşiretleri, Malazgirt Zaferi sonrasında Çankırı ve Kastamonu Uç Bölgesi'ne iskân edilmeye başlanmış ve 1243 Köseadağ Savaşı akabinde artan Moğol baskısıyla birlikte, Anadolu'nun, en güvenli bölgelerinden birini teşkil eden Kastamonu ve Çankırı yöresine büyük göç dalgaları olmuştur. Bölgeye gelen nüfusun iskânıyla beraber kurulan köylere ait oldukları Oğuz boy, oymak ve aşiretlerinin isimleri verilmiştir. Günümüzde Çankırı'da 24 Oğuz boyundan ismini alan Bozok koluna mensup 7 Kayı, 2 Dodurga, 1 Avşar ile Üçoklara mensup 5 Bayındır, 1 çavundur, 1 Salur, 2 İğdir, 1 Bügdüz, ve 1 Yuva köyü olmak üzere toplam 21 köy yerleşmesi bulunmaktadır. Bu köyler şunlardır. Merkez ilçenin Bayındır; Çerkeş ilçesinin Afşar, Bayındır, Dodurga; Eldivan ilçesinin bağlı Gölezkayı, Hisarcıkayı; Ilgaz ilçesinin Kayı, Korgun ilçesinin Kayıçıvi; Kurşunlu

²¹ GÖNEY, S., (1975), **Büyük Menderes Bölgesi**, İst.Üniv.Yay.No:1895, İstanbul, s.279.

²² SÜMER, F., (1999), **Oğuzlar**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay.ISBN:975-498-130-2, İstanbul, s.427.

²³ KANGAL, A., (1993), a.g.e., s.62-117.

ilçesinin Çavundur, İğdir; Orta ilçesinin Büğdüz, Derebayındır, Dodurga, Kayılar, Kayıören, Ortabayındır, Salur, Tutmaçbayındır, Yuva; Şabanözü ilçesinin Çaparkayı ve Yapraklı ilçesinin de İğdir Köyüdür.

Bölgede ismi Danişman olan bir köy bulunmakta olup, bu köyün eski ismi Danişment'tir. Bilindiği gibi Danişmentliler Sivas, Tokat, Niksar yörelerinde Danişmentli Devletini kurmuşlardır. Faruk Sümer Danişmentli teşekkülünün Boz-Ulus'a mensup olduğunu ifade etmekte, Orta Anadolu'da Türkmen adlı oymakların görülmesini Celali İsyanları sonucu boşalan Orta Anadolu'ya Boz-Ulusların gelmesine bağlamaktadır.²⁴ Danişmentli Devleti'nin bölge üzerinde etkisinin görülmesi, bölgenin Türkler tarafından ilk fethinin Danişment komutanlarından Emir Danişment'e bağlı Emir Karatekin tarafından olmasıdır. Emir Karatekin, 1082–1083 yıllarında Çankırı'yı fethetmiş ve Sinop ile Kastamonu'yu içerisine alan bölgede kısa bir müddet hüküm sürmüştür.²⁵

Çankırı fatihi Emir Karatekin'in adı 16. yüzyılda Tapu-Tahrir Defterleri'nde kaydı düşülen köyler arasında bulunmamakla birlikte günümüzde Çankırı'da Korgun'a bağlı bir köyün adı Karatekin'dir. Eski adı Yörük olan bu köye daha sonra Karatekin adı verilmiştir. Bu durumda göstermektedir ki, zaman geçse de bölgenin bir Türk yurdu haline gelmesinde etkisi olan kişiler unutulmamakta ve isimleri köylere verilerek yaşatılmaya çalışılmaktadır.

İlgaz'a bağlı Alpagut ve eski ismi Alpa olan Söğütçük köylerinin isimleri de şahıs ismi olabileceği gibi, bir ünvanı ya da kabileyi simgeleyen Alp kelimesinin Alrı-Alpagu-Alpagut gibi değişmelere uğramış hallerinden isim almışlardır. Alpagut adıyla anılan Türk topluluklarının bilerek ya da bilmeyerek Kuzeybatı Anadolu'yu yani Ankara'nın kuzeyinden başlayarak Bolu'ya kadar uzanan sahanın muhtelif terlerine yerleşmişlerdir. Ankara'nın güneyinde bu isme pek rastlanılmaması ise dikkat çekici bir durumdur.²⁶

Çankırı'da ki en ilginç köy isimlerinden birisi, Oğuz boylarından Bayındır'a "Tutmaç" eki getirilmek suretiyle isimlendirilen Orta

²⁴ SÜMER, F., (1999), a.g.e., s.209.

²⁵ TURAN, O., (1971), a.g.e., s.67.

²⁶ YAKUPOĞLU, C., (2001), **Kuzeybatı Anadolu'ya Türk Muhacereti ve Bölgede Bazı Türk Boy Adları**, Gazi Üniv. Kastamonu Eğitim Derg. Cilt:9, No:2, Kastamonu, s.558.

İlçesi'nin Tutmaçbayındır köyünün ismidir. Tutmaç tarih boyunca birçok kaynaklarda Türklerin milli yemeği olarak geçmekte, bu yemeğin Türkiye Selçukluları ve Osmanlı saraylarında da yenildiği bilinmektedir.²⁷ Bu durumdan da anlaşılacağı üzere bölgedeki ismini Oğuz boylarından alan bazı köylerin sadece Oğuz boylarının adını almakla kalmadığı, onların isminin yanısıra yemek kültürüne kadar ayrıntıya inerek yaşantılarını yansıtacak, bir şekilde isimlendirildiği ortaya çıkmaktadır.

Araştırma sahasındaki köy isimlerine bakıldığında, ismini Oğuz ve diğer Türk boylarından, oymaklarından, aşiretlerinden ve komutanlarından alan veya alması muhtemel olan köylerin bulunduğu görülmektedir. Bu köyler merkeze bağlı Alıca (Alaca), Ağzıbüyük, Bugay, Mudun; Çerkeş'e bağlı Bedil (Beğdili ?), Halkaoğlu, Karaşar, Kısaç; Eldivan'a bağlı Gölez; Ilgaz'a bağlı Bucura, Bozan, Eksik, Kaçan, Ödemiş, Sazak, Çörekçiler, Kızılibrik, Sağırlar, Süleymanhacılar; Kızılırmak'a bağlı Hacılar, Halaçlı, Kapaklı-Kalpaklı Sakarca, Alagöz; Kurşunlu'ya bağlı Çatak, Çiğni (Çetmi-Çimli); Orta'ya bağlı Elden, Kısaç, Sancar; Şabanözüne bağlı Bulduk, Karakoçaş, Kutluşar, Ödek, Özbek ve Yapraklı'ya bağlı Kıvçak (Kıpçak?) köyleridir. Bu köylerle birlikte 24 Oğuz boyundan alan köylerin isimleri de dâhil edildiğinde Çankırı'da ki köy isimlerinden %16, 8'i nin ismini Türk boylarından, oymaklarından, aşiretlerinden ve komutanlarından aldığı anlaşılmaktadır.

SONUÇ

Köy isimleri içerisinde bulunduğu bölgenin günümüzdeki tabii yapısı ile bölgenin geçmişteki yerleşim tarihini, iktisadi ve sosyal durumunu anlayabilmek açısından önem taşımaktadır. Çankırı'nın bütünü esas alındığında köy isimlerinin büyük çoğunluğunun 16. yüzyıldaki durumunu koruduğu anlaşılmaktadır. Ancak Çerkeş'in Kızıllar (Kınık) köyünde olduğu gibi ismini 24 oğuz boyundan alan bazı köylerin isimleri değiştirilmiştir. Çankırı'da ki köy isimlerinin tabii faktörler içerisinde en fazla sudan, beşeri faktörler açısından da Türk boy, oymak ve aşiretleri ile ören yerlerinden isim aldıkları ortaya çıkmıştır. Bu durum Coğrafi çevrenin ortaya koyduğu şartlar çerçevesinde Çankırı'da yerleşmelerin su kenarlarında kurulduklarını,

²⁷ SÜMER, F., (1999), a.g.e., s.380-381.

suya bağıllık sebebiyle yerleşmelerin su imkânı olan ören yerlerinde kurulmak zorunda kaldığını ve bu bölgenin güvenli bir Uç Bölgesi olması sebebiyle yoğun olarak Türk boy oymak ve aşiretlerinin iskânına uğradığını göstermektedir.

Çankırı bölgesi, bu Coğrafyayı vatan olarak seçen ve Coğrafyanın Türkleşmesi için uğrunda mücadeleler veren Türk insanın öz değerlerinden kaynağını almış köy isimleriyle doludur. 24 Oğuz boyundan Türk örf ve adetlerine kadar Türklüğü çağrıştıran birçok isim Çankırı 'da köy ismi olarak kullanılmıştır. Bu sebeple Anadolu'da Türklük bilinç ve şuurunun oluşmasında ve günümüze kadar devam ederek gelmesinde bu yörenin rolünün büyük olduğunu söylemek gerekir.

KAYNAKÇA

- ALAGÖZ, A.C., (1984), **Türk Yer Adları Üzerine Bazı Düşünceler**, Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay., No:60, Ankara.
- AKKUŞ, A., (1980), **Devrez Çayı Vadisi'nin Jeomorfolojisi**, K.T.Ü.Yay. No:109. Trabzon.
- ATSIZ, N.**Aşıkpaşaoğlu Tarihi**, (1985), Hazırlayan: Ankara.
- BAŞER, T., (1956), **Dünkü ve Bugünkü Çankırı**, İstiklal Matbaası, Ankara.
- DOĞANAY, H., (1997), **Türkiye Beşeri Coğrafyası**, MEB Yay. No:2982, İstanbul.
- ÇANKIRI **1967-1973 İl yıllıkları**.
- DİE (1927-1935-1940-1945-1950-1955-1960-1965-1970-1975-1980-1985-1990), **Genel Nüfus Sayımları**.
- DİE (1990), **Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri (Çankırı)**
- EMİROĞLU, M., (1984), **Bolu Yöresi Yer Adları**, Türk Yer Adları Sempozyumu, Bildirileri Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay., No:60, Ankara.
- ERÖZ, M., (1984), **Sosyolojik Yönden Türk Yer Adları**, Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay., No:60, Ankara.
- GÖNEY, S., (1975), **Büyük Menderes Bölgesi**, İst. Üniv.Yay.No:1895, İstanbul.

- GÖNEY, S., (1976), **Adana Ovaları-I**, İst. Üniv.Yay No:2162, İstanbul.
- İBRET, Ü., (2000), **Devrez Havzası'nın Beşeri ve Ekonomik Coğrafyası**, Marmara Üniv.Sos.Bil.Enst.Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul.
- İZBIRAK, R., (1986), **Coğrafya Terimleri Sözlüğü**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul.
- KANGAL, A., (1993), **Tapu-Tahrir Defterlerine Göre 16.Yüzyılda Çankırı Sancağı**, Ankara Üniv. Sos. Bil. Enst. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ankara.
- KARABORAN, H., (1984), **Türkiye'de Mevki Adları Üzerine Bir Araştırma**, Türk Yer Adları Sempozyumu Bildirileri, Turizm Bakanlığı Millî Folklor Araştırma Dairesi Yay., No:60, Ankara.
- KÖYLERİMİZ (1981), İç İşleri Bakanlığı İller İdaresi Genel Müdürlüğü Yay. Ankara.
- ÖZEY, R., (1997), **Dünya Platformunda Türk Dünyası**, Özeğitim Yay.No:11, İstanbul.
- STRABON, (1987), **Coğrafya (Anadolu)**, Çeviren: A. Pekman, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, Antik Kaynaklar Dizisi:1a, İstanbul,
- SÜMER, F., (1999), **Oğuzlar**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yay. ISBN:975-498-130-2, İstanbul,
- TANOĞLU, A., (1966), **Nüfus ve Yerleşme**, İst. Üniv. Yay. No:1183, İstanbul.
- TURAN, O., (1971), **Selçuklular Zamanında Türkiye**, İstanbul.
- YAKUPOĞLU, C., (2001), **Kuzeybatı Anadolu'ya Türk Muhacereti ve Bölgede Bazı Türk Boy Adları**, Gazi Üniv. Kastamonu Eğitim Derg. Cilt:9, No:2, Kastamonu.